№ 20: МІСТА, ДЕ МИ ЖИВЕМО

Людина і місто: боротьба за виживання

МАКСИМ КАРПОВЕЦЬ

27 ЛЮТОГО 2019

В історії цивілізації важко знайти феномен, який перевершив би місто за масштабом впливу на людину. Однак якщо перші європейські міста, зокрема античні поліси, намагалися зберегти гармонію між особою та її соціальною активністю, зосереджуючи увагу на духовному складникові взаємодії, то від епохи Відродження міське життя стає дедалі складніше.

Фото: Giuseppe Milo

Переповнене людьми, машинами й тваринами сучасне місто часто змушує людину фактично виживати, а не жити, тож не дивно, що суїцидів і депресій найбільше саме в мегаполісах. Разючий приклад цього – Токіо: попри високу технологічність, це одне з найжорстокіших міст на планеті, яке вимагає від своїх мешканців працювати на межі фізичних і психологічних зусиль, втрачаючи відчуття реальності та, зрештою, сенсу життя.

Ґеорґ Зіммель писав, що інтенсивна зміна вражень від міста впливає на нервовий стан його жителів, а тому відчуження й байдужість стають здоровою реакцією. Однак ця теза ніяк не виправдовує того, що місто перетворюється на бетонну коробку, у якій люди переважно працюють і ночують: насолодитись життям, реалізувати свої проекти й ідеї вдається далеко не всім. Розширюючи тезу Зіммеля, можна сказати, що розгойдування нервового стану – результат не так надміру емоцій, як браку духовного сенсу. У якийсь момент повторювана схема «робота-дім-робота» з короткими вихідними двічі на рік виснажує людину настільки, що виникає цілковито логічне запитання: а в чому сенс усього цього? Чи справді мені потрібне й важливе таке життя? Роботизація праці ще більше драматизує цю ситуацію – адже виходить, що місто фактично й не потребує людей. Усе це нагадує найкращі (тобто найстрашніші) антиутопії минулого століття, у яких великі міста були змальовані як осередки тоталітаризму й антигуманізму.

Напевно, відчуття порожнечі й безвиході в місті пов’язане з фундаментальною екзистенційною проблемою – браком відчуття своєї значущості й потрібності.

Щоправда, є й інший бік міської реальності, коли люди утворюють унікальні простори для взаємодії та продукування сенсу. Напевно, відчуття порожнечі й безвиході в місті пов’язане з фундаментальною екзистенційною проблемою – браком відчуття своєї значущості й потрібності. Якщо людина змушена робити не те, що їй властиве, то цілком очевидно, що вона втрачає себе в цій круговерті. Щоб уникнути пустки, люди створюють у містах простори, де можна реалізувати які завгодно проекти. Скажімо, невеличкі ферми на дахах хмарочосів для вирощування екологічно чистих продуктів навіть в епіцентрі забруднення – яким, власне, і є місто. Спільні мистецькі проекти, соціальні ініціативи, бізнес-кластери – можна навести

чимало прикладів людської взаємодії, сповненої підтримки та, що найважливіше, інтенсивного продукування сенсів, потенційно важливих для всіх містян. Це своєрідне ламання вертикальної схеми «зверху вниз», коли місто проектували та «встановлювали» люди, далекі від реальних потреб і запитів суспільства.

Проти такої схеми боролися перші урбаністи, особливо американські й французькі, які намагалися повернути місто людям, зменшуючи прірву між примусом та ініціативою. Скажімо, Мішель де Серто у праці «Винайдення повсякденності» зазначав, що люди змушені жити під тиском нав'язаних ззовні схем і примусів, втрачаючи важливий вимір свободи. Він помітив фундаментальний вплив влади на наше життя, який повсякчас простежується в міському побуті: забудова історичних районів, поява все нових розважальних центрів, прокладання незручних маршрутів. Тому мешканці змушені боротися не тільки з власними страхами й переживаннями, як це було за часів Ґеорґа Зіммеля, коли населення міст ледь сягало мільйонної позначки, а й з іншими людьми, зібраними в корпорації й інституції влади. З іншого боку, складно ігнорувати те, що виявлення основних проблем у сучасних містах є надскладним завданням, тому й політики міста змушені вдаватись до узагальнень, у яких часто бракує місця на реальні життєві виклики містян, їхні потреби й запити.

Взаємини людини й міста пройшли складний шлях від депресивного відсторонення й повної ізоляції до прагнення перебудувати місто за власним баченням, щоб жити в ньому, а не існувати. Це бажання і спонукає творити спільноти за інтересами, так само динамічні й перформативні, як і місто з його нестримним потоком життя.

Основне сучасне зрушення в розумінні взаємодії міста і людини полягає в тому, що урбаністи й теоретики міської культури вже не сприймають мегаполіси як сталі й незмінні структури. Зі стрімким розвитком комунікацій, технологій і споживацької економіки в місті, як і в усьому глобалізованому світі, починають вбачати перформативне середовище. Тобто місто й людина перебувають у постійному процесі зміни, а тому неможливо зафіксувати сталі програми поведінки. Містяни ж часто несвідомо, нерефлективно «вплітаються» в різноманітні практики, автоматично відтворюючи ті чи інші види поведінки. Ідеться про продукування різноманітних

історій завдяки власним рухам і діям, що постійно змінюють простір міста. Це особливо помітно в наших улюблених маршрутах, які ми обираємо не тому, що необхідно, а завдяки певним несвідомим уподобанням. Наприклад, не можна побувати в усіх кав'ярнях міста, проте можна обрати улюблені, до яких ми повсякчас повертатимемося, наповнюючи ці місця своїм живим досвідом. Так само ми знов і знов ходимо улюбленими дорогами, щоби побачити красивий пейзаж чи зайти в магазин по смачний шоколад.

Такі маршрути й простори перформативні з двох причин: ми щоразу інакше переживаємо їх і водночас змінюємо, намагаючись отримати новий досвід. Ці особливості перформативної участі в житті міста професор соціальної антропології Тім Інґольд пов'язує з бажанням знайти власне місце у складному світі міста, що повертає нас до початкових роздумів про пошук сенсу життя загалом. Містяни, рухаючись улюбленими маршрутами (і розуміючи, що ці маршрути обжиті й іншими людьми), немов освоюють ворожий простір міста, роблять його домашнім і своїм. Це уможливлює розмивання межі між публічним і приватним, особливо виразної в місті. Людина хоче почуватись у публічному просторі немов удома, адже дім на несвідомому рівні асоціюється з безпекою й затишком. Невипадково сучасні урбаністичні проекти дедалі частіше звертаються до «м'якого дизайну», відірваного від холодних і сірих стін спальних кварталів чи офісів. Такі простори виривають містянина з повсякденності, створюють утопію свята, яке завжди з тобою.

Взаємини людини й міста пройшли складний шлях від депресивного відсторонення й повної ізоляції до прагнення перебудувати місто за власним баченням, щоб жити в ньому, а не існувати. Це бажання і спонукає творити спільноти за інтересами, так само динамічні й перформативні, як і місто з його нестримним потоком життя. Можливо, саме ці спільноти стають формою протидії владі, яка щоразу нав'язує «не таке місто», змушуючи мешканців почуватися в ньому чужинцями. У кожному разі, люди тримаються міст, адже розуміють, що іншого місця в них нема й не буде. Тому замість боротьби вони обирають співпрацю, а замість відчуження будують сенси.

МАКСИМ КАРПОВЕЦЬ 27 ЛЮТОГО 2019

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in **/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php** on line **284**